

**O‘ZBEKISTON RESPUBDIKASI XALQ TA’LIMI VAZIRLIGI
ABDULLA QODIRIY NOMIDAGI JIZZAX DAVLAT
PEDAGOGIKA INSTITUTI**

SH.JO‘RAYEVA

**KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI
O‘QUVCHILARGA TA’LIM BERISHDA
MULTIMEDIA VOSITALARIDAN
FOYDALANISH**

TOSHKENT – 2013

UO‘K: 373.3 (072)

KBK 74.102

J-77

J-77 Sh.Jo‘rayeva. Kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarga ta’lim berishda multimedia vositalaridan foydalanish. –T.: «Fan va texnologiya», 2013, 40 bet.

ISBN 978–9943–10–867–7

Respublikamizda barkamol avlodni tarbiyalash, yoshlarning intellektual salohiyatini rivojlantirish, ularni har tomonlama yetuk shaxs qilib voyaga yetkazish davlat siyosatining ustuvor masalalaridan biri hisoblanadi. Hozirgi kunda yosh avlodning shakllanishida zamonaviy axborot-kommunikatsiya va pedagogik texnologiyalarni, elektron darsliklar va multimedia vositalarini joriy etishning ahamiyati kattadir.

Mazkur ilmiy qo‘llanma kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarni tarbiyalashda dars jarayonida multimedia vositalaridan foydalanish asoslari yoritib berilgan.

Ilmiy qo‘llanma talabalar, ta’lim muassasalarining boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari va keng jamoatchilikka mo‘ljallangan.

UO‘K: 373.3 (072)

KBK 74.102

Mas’ul muharrir:

N.U. USMANOV – filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

Taqrizchilar:

N.X. KUSHVAKTOV – pedagogika fanlari nomzodi;

F.E. IBRAGIMOVA – filologiya fanlari nomzodi

ISBN 978–9943–10–867–7

© «Fan va texnologiya» nashriyoti, 2013.

KIRISH

O‘zbekistonning kelajagi ko‘p jihatdan barkamol va intellektual salohiyatli avlodni tarbiyalashga bog‘liq. Bu muhim vazifani amalga oshirish uchun o‘z Vataniga, xalqiga, istiqloq g‘oyalariga sadoqatli, erkin va mustaqil fikrlaydigan yosh avlodni komil insonlar sifatida voyaga yetkazish davlat siyosatining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Bu borada *milliy g‘oya* yosh avlodni ma‘naviy barkamol inson etib tarbiyalashda yetakchi g‘oya bo‘lib xizmat qiladi. Shuning bilan birga ta‘lim tizimidagi tub islohotlar kichik maktab yoshidagi (1-4-sinf) o‘quvchilarini ma‘naviy jihatdan tarbiyalashda Kadrlar tayyorlash milliy dasturi asos bo‘lib, bu borada Prezidentimiz I.A.Karimov ta‘kidlaganidek, «bu dastur hayotda o‘z fikriga, o‘zining qarashlari va qat‘iy grajdanlik pozitsiyasiga ega bo‘lgan, har tomonlama yetuk va mustaqil fikrlaydigan shaxsni shakllantirishni maqsad qilib qo‘yadi»¹ Qolaversa, ta‘lim-tarbiya jarayonida eng so‘nggi texnologiyalardan foydalanish zarur bo‘lib turibdi.

O‘zbekiston Respublikasining «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» da boshlang‘ich ta‘lim – uzluksiz ta‘lim tizimining dastlabki savod o‘rgatish turi ekanligi alohida ta‘kidlangan. Aynan shu dasturning 4.9-moddasida «barcha bosqichlardagi ta‘lim jarayonlarini kompyuterlashtirish va axborotlashtirish amalga oshiriladi» deb, belgilangan².

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Islom Karimovning mamlakatimiz Konstitutsiyasi qabul qilinganligining 17 yilligiga bag‘ishlangan tantanali marosimdagi nutqida ta‘kidlanganidek, «Ta‘lim sohasida zamonaviy axborot va kompyuter texnologiyalari, Internet tizimi, raqamli va keng formatli telekommunikatsiyalarning zamonaviy usullarini o‘zlashtirish, bugungi taraqqiyot darajasini belgilab beradigan bunday ilg‘or yutuqlar nafaqat maktab, litsey va kollejlarda, oliy o‘quv yurtlariga, balki har qaysi oila hayotiga keng kirib borishi uchun zamin

---

¹ Karimov I.A. Yuksak salohiyatli avlodni tarbiyalash – eng muqaddas maqsad. Toshkentda 16-17-fevral kunlari bo‘lib o‘tgan xalqaro konferensiyada so‘zlagan nutq // Xalq so‘zi gazetasi, 2012. 18-fevral.

² O‘zbekiston Respublikasining «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» // Barkamol avlod – O‘zbekiston taraqqiyotining poydevori. T.: «Sharq», 1998. –b. 57.

tug‘dirishning ahamiyatini chuqur anglab olishimiz lozim»³. Bu fikrlar maktabning boshlang‘ich ta‘lim tizimiga ham taalluqlidir.

Prezident Islom Karimovning 2009-yilning asosiy yakunlari va 2010 - yilda O‘zbekistonni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning eng muhim ustuvor yo‘nalishlariga bag‘ishlangan Vazirlar Mahkamasidagi «Asosiy vazifamiz – Vatanimiz taraqqiyoti va xalqimiz farovonligini yanada yuksaltirish» nomli ma‘ruzasida farzandlarimizning nafaqat jismoniy va ma‘naviy sog‘lom o‘ssishi, balki ularning eng zamonaviy intellektual bilimlarga ega bo‘lgan, XXI asr talablariga javob beradigan barkamol avlod bo‘lib voyaga yetkazish uchun barcha imkoniyat va sharoitlarni yaratishni o‘z oldimizga maqsad qilib qo‘yganligini alohida qayd etib o‘tilgan. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2001-yil 23-maydagi «2001–2005-yillarda kompyuter va axborot texnologiyalarni rivojlantirish, «Internet»ning xalqaro axborot tizimlariga keng kirib borishini ta‘minlash dasturini ishlab chiqish, tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi va Vazirlar Mahkamasining «2002–2010-yillarga mo‘ljallangan o‘rta ta‘lim tizimini axborotlashtirish dasturi» to‘g‘risidagi qarorlari bu borada amalga oshiriladigan ishlarning mazmuni, ko‘lami va yo‘nalishini belgilab berdi. Shu asosda Xalq ta‘limi vazirligining 2011-yil 9-iyundagi Buyrug‘iga asosan 2-4-sinflarda maktab ixtiyoridagi soatlar hisobidan haftasiga bir soatdan informatika darslarini tashkil etish belgilab berildi. Buning uchun boshlang‘ich ta‘limda kompyuter va axborot texnologiyalaridan foydalanish tizimini ishlab chiqish, ularning kompyuter savodxonligini oshirishga qaratilgan informatika ta‘limini boshlang‘ich sinflardan o‘ganish lozimligini anglatadi. Bunda boshlang‘ich sinf o‘quvchilarning psixologik xususiyatlari va o‘zlashtirish darajasini hisobga olib, o‘quvchilar tomonidan oson o‘zlashtiriladigan tushunchalar majmuasini ishlab chiqish, pedagogik dasturlarni yaratish, didaktik hamda informatikaga oid mashqlar tizimini ishlab chiqish zarur bo‘ladi.

Kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarni tarbiyalash, ularning faoliyatini shakllantirish zaruriyati ta‘lim jarayonida so‘nggi texnologiyalardan biri–bu *multimedia vositalaridan*, ya‘ni elektron darsliklar, kompakt disklar, video-audio kassetalardan foydalanishdir. Ushbu o‘quv metodik qo‘llanmada ana shu masala yoritib berildi.

Ilmiy qo‘llanmani tayyorlashda maslahatlari bilan yordam bergan hamkasblarimizga minnatdorchilik bildiramiz.

---

³O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti I.Karimovning O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganligining 17 yilligiga bag‘ishlangan tantanali marosimda so‘zlagan «O‘zbekiston Konstitutsiyasi – biz uchun demokratik taraqqiyot yo‘lida va fuqarolik jamiyatni barpo etishda mustahkam poydevordir» mavzusidagi ma‘ruzasi || Xalq so‘zi gazetasi, 2009. 6-dekabr.

I bob. KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI O‘QUVCHILARNI TARBIYALASHDA DARS JARAYONIDA MULTIMEDIA VOSITALARIDAN FOYDALANISH ASOSLARI

1.1. Multimedia tushunchasi va uning mohiyati

Inson tarbiyasida maktab ta’limining ahamiyati kattadir. Prezidentimiz ma’ruzasida ta’kidlaganidek, «mamlakatni modernizatsiya qilish va kuchli fuqarolik jamiyati barpo etish ustuvor maqsadimiz», degan mulohazalaridan barkamol avlodni tarbiyalash, ularni har tomonlama yetuk qilib voyaga yetkazish boshlang‘ich ta’limning asosiy vazifalaridan biri ekanligini unutmashimiz kerak. Shu sababli maktab degan ulug‘ dargohning inson va jamiyat taraqqiyotidagi hissasi va ta’sirini nafaqat yoshlarimiz, balki butun xalqimiz kelajagini ham hal qiladigan o‘qituvchi va murabbiylar mehnatini hech narsa bilan o‘lchab qiyoslab bo‘lmaydi.

Ma’lumki, har bir shaxsning ma’naviy kamoloti unda amalga oshiriladigan ta’lim-tarbiya ishlarining mazmuni shakl va metodlariga bog‘liqdir. Shu boisdan ta’lim-tarbiya jarayonini pedagogik talqin qilish, uning samarali kechishini ta’minlash zarurati yuzaga keldi. Prezidentimiz tomonidan milliy, o‘ziga xos yondashuv tarzi belgilab berildi. «Ta’lim – O‘zbekiston xalqi ma’naviyatiga yaratuvchanlik, faollikni baxsh etadi. O‘ziga kelayotgan avlodning barcha eng yaxshi imkoniyatlari unda namoyon bo‘ladi, kasb-kori, mahorati uzluksiz takomillashadi, katta avlodlarning dono tajribasi anglab olinadi va yosh avlodga o‘tadi. Yoshlar, ularning iqtidorligi va bilim olishga chanqoqligidan ta’lim va ma’naviyatni tushunib yetish boshlanadi»⁴. Buning uchun kichik maktab yoshidagi (1-4-sinflar) o‘quvchilarini tarbiyalashda ta’limning zamonaviy axborot texnologiyalaridan ham unumli foydalanish, kompyuter savodxonligini shakllantirish, Internet bo‘yicha ilk elementar tushunchalar berish lozim bo‘ladi. Ana shunday texnologiyalaridan biri *multimedia* vositalaridir. *Multimedia* vositasini ta’lim sohasiga tatbiq etish uchun uning elektron manbalarini ishlab chiqish zarurati tug‘iladi. Bunday ta’lim manbalariga elektron darsliklar,

---

⁴ Karimov I.A. Istiqloq va ma’naviyat. –T.: «O‘zbekiston», 1994. –b. 9.

qo‘llanmalar, metodik ishlanmalar, taqdimotlar, slaydlar, Internet materiallari, axborot-resurs markazlari kiradi.

Multimedia vositasining bir qancha ta‘riflari mavjud, ularning ayrimlarini keltiramiz. Jumladan, multimedia - (inglizcha-yunoncha multimedia - o‘rta vositalar) bu –axborot informatsiya uzatishning xilma-xil vositalarini qamrab oluvchi texnologiya bo‘lib, unda muayyan dasturlar va vositalar mavjud bo‘ladi. Multimediyaga ega kompyuterlar odatda kuchli videotizimga, vadeomagnitafon va videokameralarni ko‘rish imkoniyatiga, tasvirni ushlab va axborotlarni rangli grafika, ovozlarning chiqishi va sintezlashgan musiqalar kabi turli ko‘rinishlari bilan ishlash imkoniyatidir⁵.

Multimedia texnologiyasi – informatikaning dasturiy va texnikaviy vositalari asosida audio, video, matn, grafika va animatsiya (obyekt-larning fazodagi harakati) samaralari asosida o‘quv materiallarini tarbiyalanuvchilarga yetkazib berishning mo‘ljallangan ko‘rinishidagi texnologiyasidir.

Multimedia – bu maxsus texnologiya bo‘lib, dasturiy va texnik moddiy ta‘minot asosida kompyuterda bir vaqtning o‘zida matnli, tasviriy axborotni tovushli va harakatli holda ifodalash imkoniyatidir.

Multimedia – kompyuter tizimida matn, tovush, videotasvirni va turli animatsiyalarni mujassamlashtirish imkonini beruvchi zamonaviy axborotlar texnologiyasidir.

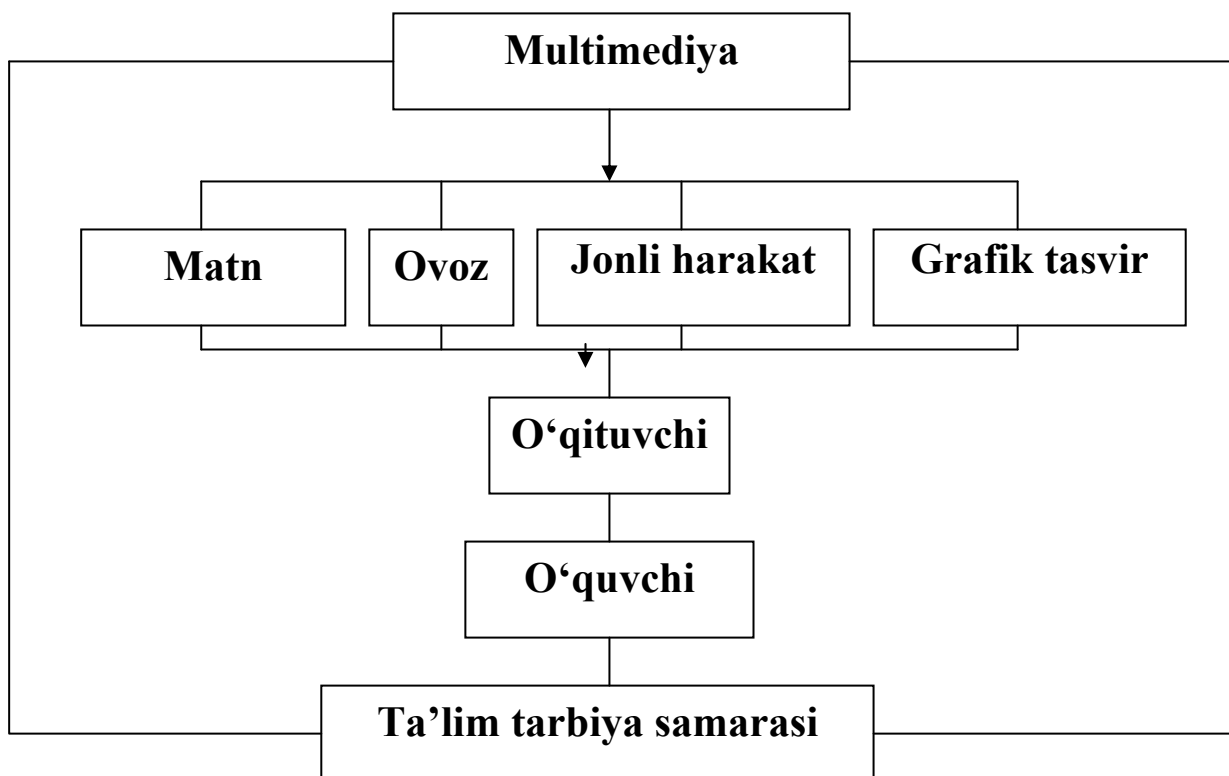
Multimedia vositalariga multimedia vositalarini yaratishda foydalanadigan audiokolonka, mikrofon, videoproyektor, Veb kamera, TV tuner kabi uskunalar, dasturlar va amalda foydalanishga mo‘ljallangan materiallar kiradi.

Multimedia vositalari pedagogik nuqtayi nazaridan boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ta‘lim-tarbiyasi jarayoniga tatbiq etilishida kompyuter asosida yangicha yondashuv hisoblanadi. Kompyuterli texnologiyalar o‘quvchilarning faolligini oshirishda, o‘rganiladigan o‘quv materiallarining hajmini ko‘paytirishda va ta‘lim jarayonining samaradorlik darajasini oshirishda muhim vosita sifatida amalga oshirilmoqda. Unda kompyuter monitoriga qarab ekranda ko‘rsatiladigan materiallardan foydalanib bilim olish, kompyuter savodxonligini shakllantirish, ta‘lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Multimediali kompyuterli texnologiyada ko‘rgazmali vositadan tashqari ta‘lim beradigan manba sifatida qaraladi. Chunki o‘rganiladigan materiallar oldindan kompyuter

---

⁵ Hasanboyev J., To‘raqulov X., Haydarov M., Hasanboyeva O., Usmanov N. Pedagogika fanidan izohli lug‘at. –T.: «Fan va texnologiya», 2009. 348-b.

xotirasiga joylashtirilgan bo‘ladi. O‘qituvchi qaysi mavzuni o‘quvchilarga o‘rgatmoqchi bo‘lsa, kerakli ma’lumotlarni monitor ekraniga chaqirib oladi va namoyish etiladigan materiallar bilan o‘quvchilarni tanishtiradi. Shu asosda ular mavzu yuzasidan namoyish etilgan materiallarni o‘rganib boradilar. Bunda o‘quvchilar kompyuter bilan yetarli darajada qo‘nikma hosil qiladi. Shu bilan birga kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarning kompyuterdan foydalanish jarayonida tafakkuri rivojlanadi, bilim olishga qiziqishi ortadi va dunyoqarashi kengayib boradi. Multimedia texnologiyasining ta’lim-tarbiya jarayonidagi samaradorligini quyidagi shaklda ifodalash mumkin:

Multimediadagi matn qisqa, tushunarli va aniq bo‘ladi. Kichik maktab yoshidagi o‘quvchi uni nafaqat o‘qish, balki yod olish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Ovoz o‘qish yoki turli vositalar tovushdan iborat bo‘ladi. Bunda ovozning jalb qilish xususiyatiga, ya’ni intonatsiyali, musiqali yoki hayajonli bo‘lishi katta ahamiyatga ega. Jonli harakat odam, narsalar yoki predmetlarning xatti-harakatidan tashkil topadi. Undagi yagona talab-jonli harakatlarning tarbiyaviy va estetik xususiyatiga ega bo‘lishidir. Grafik tasvirlar muayyan mavzuni tasavvur qilish uchun hosil qilinadi. Bu hol xotirani mustahkamlashga ham xizmat qiladi.

Bu tanishuv parchasidir. Asarning to'liq versiyasi <https://kitobxon.com/oz/asar/34> saytida.

Бу танишув парчасидир. Асарнинг тўлиқ версияси <https://kitobxon.com/uz/asar/34> сайтида.

Это был ознакомительный отрывок. Полную версию можно найти на сайте <https://kitobxon.com/ru/asar/34>